

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยสูงอายุ หรือ วัยชรา หมายถึง มนุษย์ที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของชีวิต นิยามของผู้สูงอายุ อาจแตกต่างกันไปเมื่อพิจารณาจากแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ทางชีววิทยา ประชากรศาสตร์ การจ้างงาน และทางสังคมวิทยา ในทางสถิติมักถือว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุคือบุคคลที่มีอายุ 60-65 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศไทยกำหนดไว้ว่าผู้สูงอายุคือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คนชราหรือผู้สูงอายุนั้น โดยทั่วไปเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีอายุมาก ผมหาว หน้าตาเหี่ยวแห้ง การเคลื่อนไหวเชื่องช้า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 347) ให้ความหมายคำว่าชราว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะ ก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง ทั้งนี้จากผลการประชุมของคณะผู้อาวุโสโดย พล.ต.ต. หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า ผู้สูงอายุ แทน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2505 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์

ในปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยกำลังเพิ่มสัดส่วนขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี 2536 ร้อยละ 7.2 ของประชากรไทยเป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในปี 2538 ประชากรกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.11 และคำนวณไว้ว่าในปี 2543, 2553 และ 2563 จำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.19, 11.36 และ 15.28 ของประชากรทั้งหมดในแต่ละช่วงลำดับ (ส่วนอนามัย ผู้สูงอายุ: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข) จากการประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการประชุมที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่าโครงสร้างประชากรโดยรวมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สัดส่วนและจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้นในขณะที่เด็กลดลง ถึงแม้ประชากรวัยทำงานจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแต่จะเริ่มลดลงในอีก 10-15 ปี ข้างหน้าและมีผลต่อภาวะพึ่งพา (Dependency Ratio) ทำให้เป็นผลสืบเนื่องต่อสถานะเศรษฐกิจ ขนาดและสัดส่วนของผู้สูงอายุมีอัตราเพิ่มที่เร็วมาก ในอนาคตอีก 10 ปีข้างหน้าหรือในปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยจะได้ชื่อว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยกว่าร้อยละ 10 ของประชากรมีอายุมากกว่า 60 ปี ประชากรสูงอายุร้อยละ 54-55 เป็นผู้สูงอายุหญิง โดยสัดส่วน ผู้สูงอายุหญิงจะยิ่งมากในกลุ่มที่มีอายุมากขึ้น ผู้สูงอายุหญิงจะอยู่ในสถานะหม้ายและเป็นโสดมากกว่าชาย แนวโน้มของการเป็นโสดจะเพิ่มขึ้น แต่การอยู่ในสถานะหม้าย ลดลงเล็กน้อย ในขณะที่แนวโน้มการหย่าร้างมีเพิ่มขึ้น

ผู้สูงอายุถือว่าเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งคุณวุฒิ และวัยวุฒิถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า ในสังคมไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในด้านนี้จึงได้ให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุในการเข้าร่วมดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ต่างก็ยอมรับที่จะให้โอกาสผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถทำงานในองค์กรต่อไปทั้งๆที่ถึงเวลาที่ต้องเกษียณอายุการทำงานแล้วก็ตามตัวอย่างเช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้รับการแต่งตั้งในการทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการจัดตั้งสมัชชาปฏิรูป(กสป.) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นต่อการปฏิรูปประเทศไทย เป็นต้น

ด้วยสถานะผู้สูงอายุในสังคมไทยนั้นถูกรองรับด้วยระบบความเชื่อของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก ที่เน้นย้ำให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุในฐานะเสาหลักหรือหลักชัยของสังคมไทย ดังคำพังเพยที่ว่า “เดินตามรอยผู้ใหญ่หมาไม่กัด” ซึ่งหมายถึงการดำเนินรอยตามเส้นทางที่ผู้สูงอายุได้กระทำไว้ก่อนย่อมจะทำให้ประสบความสำเร็จโดยไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคที่ร้ายแรงมาขัดขวาง ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้คนรุ่นหลังต้องให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะผู้เปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต อีกประการหนึ่งประเทศไทยเป็นสังคมที่ยกย่องเคารพบุพการีและผู้ที่มีอายุสูงกว่าทำให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญต่อครอบครัวและสังคมมาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เนื่องจากค่านิยมในทางพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีการเคารพผู้อาวุโสและมีความกตัญญูรู้คุณ ผู้สูงอายุในสังคมไทยจึงได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานเป็นอย่างดี ประกอบกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครอบครัวแบบขยายซึ่งจะได้รับการยกย่องและถือเป็นเสาหลักของครอบครัวที่ทุกคนต้องเคารพเชื่อฟัง การให้ความเคารพผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอายุสูงกว่านี้ ครอบครัวไปยังผู้ที่มีอายุสูงกว่าที่อยู่ภายนอกครอบครัวและในสังคมด้วย โดยเฉพาะในเรื่องสายการบังคับบัญชาในระบบการทำงานต่างๆ ก็เนื่องจากการนับถือและนับระบบอาวุโสตามอายุนั่นเอง

ในด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในฐานะประชาชนคนไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2550 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในมาตราที่ 87 กล่าวว่า รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้
อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมาย
จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน
รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้
สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

(5) ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน
ได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน
ตำบลสันผีเสื้อตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีระยะห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่
ประมาณ 5 กิโลเมตร ปัจจุบันประชากรในตำบลสันผีเสื้อมีจำนวนทั้งสิ้น 9,439 คน แยกเป็นชาย
4,439 คน แยกเป็นหญิง 5,000 คน จำนวนครัวเรือน 6,167 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 787
คน / ตารางกิโลเมตร โดยลักษณะการปกครองแบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 1.1 ข้อมูลจำนวนประชากรในตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนผู้สูงอายุ		รวม
		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง	
1	บ้านป่าข่อยเหนือ	309	354	663	30	40	70
2	บ้านป่าข่อยใต้	638	726	1,364	85	108	193
3	บ้านท่า (ร้องจ๊ากว)	283	293	576	27	27	54
4	บ้านร้องอ้อ	446	514	960	42	54	96
5	บ้านข้าวโก	755	838	1,593	40	61	101
6	บ้านท่าเตื่อ	595	689	1,284	60	85	145
7	บ้านท่าหลุก	349	346	695	48	50	98
8	บ้านสันทราย	549	702	1,251	44	70	114
9	บ้านสันผีเสื้อสามัคคี	515	538	1,053	46	58	104
	รวม	4,439	5,000	9,439	422	553	975

หมายเหตุ ข้อมูลตามทะเบียนราษฎรอำเภอเมืองเชียงใหม่ ณ เดือนกันยายน ปี 2553

จากข้อมูลด้านประชากรสำรวจเดือนกันยายน ปีพุทธศักราช 2553 พบว่าในตำบลสันผีเสื้อ มีผู้สูงอายุจำนวน 975 คน ซึ่งนับเป็นจำนวนถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดในตำบลสันผีเสื้อ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอีกทุกปี หากมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนของผู้สูงอายุด้วยกันเองและมีการบริหารจัดการที่ดีภายในกลุ่ม อาจทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองสูงที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น เป็นฐานคะแนนทางการเมืองที่ทรงพลัง หรือแม้กระทั่งกลุ่มผู้สูงอายุก็อาจเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ให้ต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการขอรับการสนับสนุนงบประมาณที่เพิ่มขึ้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุเอง

ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ(ส.อบต.)แทนตำแหน่งที่ว่าง ในวันอาทิตย์ที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554 ผลปรากฏว่าผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อนั้นมีสถานภาพทางสังคมที่เรียกว่า มักรทายหรือที่เรียกกันทั่วไปในพื้นที่ว่า “ปุ๋จาร์ย” ซึ่งมีหน้าที่หลักในการเป็นผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวัด ที่ส่วนใหญ่แล้วประชาชนที่ร่วมกิจกรรมกับวัดนั้นเป็นผู้สูงอายุแทบทั้งสิ้น จากกรณีตัวอย่างนี้เห็นได้ว่า ผู้สูงอายุมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญต่อระบบการเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อได้มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นโดยผ่านการจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่มเช่น ชมรมผู้สูงอายุตำบลสันผีเสื้อ กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุตำบลสันผีเสื้อ เป็นต้น การที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาททางการเมือง จะทำให้เกิดแรงกระตุ้นในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีบทบาททางการเมืองยิ่งขึ้น อาทิเช่น บทบาทในการแสดงออกทางการเมือง บทบาทในการเลือกตั้ง บทบาทในการเรียกร้องหรือเสนอนโยบายต่างๆ ต่อการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความสำคัญของผู้สูงอายุในฐานะที่ถูกยกย่องให้เป็นเสาหลักของสังคมไทย การให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้สูงอายุในกลุ่มผู้สูงอายุเองและจากประชาชนทั่วไป จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นทุกปี ลักษณะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมด้านต่างๆ รวมทั้งความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เก็บเกี่ยวมาตลอดช่วงอายุ ล้วนแล้วแต่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ

โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลสันผีเสื้อจำนวน 36 คน จาก 9 หมู่บ้าน เพื่อให้ทราบถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ

ในด้านของวิทยาศาสตร์การศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อนี้ จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของชุมชน หรือแม้กระทั่งการเสนอ นโยบายและข้อเรียกร้องต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ
2. เพื่ออธิบายรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อเท่านั้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ
2. ทราบถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อในด้านการมีบทบาททางการเมือง

1.5 นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาททางการเมือง หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมของกลุ่มหรือบุคคลในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน อาทิเช่น บทบาทในการเลือกตั้ง บทบาทในการเป็นหัวคะแนน บทบาทในการเป็นฐานเสียง บทบาทในการเรียกร้องหรือเสนอ นโยบายต่างๆต่อการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลสันผีเสื้อเท่านั้น